

NOTAT OM

«SAMHANDLINGSØKONOMIEN»

JUNI 2016

Innhold

Sammendrag.....	3
1. Hva er «delingsøkonomi»?	4
«Sharing is the new buying!»	4
1.1 Muligheter og utfordringer innenfor de ulike økonomiene.....	5
1.2 Plattformer	5
1.3 Konkurransfordeler	6
1.4 Definisjon.....	6
2. Bakteppe	7
2.1 Offentlig utvalg (NOU).....	7
2.2 Den norske arbeidslivsmodellen	7
2.3 Tariffavtalenes betydning.....	8
3. Situasjonsbeskrivelse og begrepsbruk.....	9
3.1 Omfang.....	9
3.2 Deling.....	10
3.3 Profitt.....	11
4 Arbeidstaker og arbeidsgivers plass i den nye økonomien.....	12
4.1 Ansettelsesformer	12
4.2 Rettslig utgangspunkt for vurderingen av arbeidstakerbegrepet:	13
4.3 Arbeidsgiverbegrepet.....	14
4.4 HMS-risiko, behov for forskning.....	14
4.5 Kontroll, overvåking og personvern for arbeidstakere	15
5. Andre viktige utfordringer.....	17
5.1 Konkurransvilkår	17
5.2 Forbrukervern	19
5.2.1 Uregulerte former.....	19
5.2.2 Personvern for forbrukere	19
5.2.3 Forsikring/garantier	20
5.3 Velferd og skatt	20
5.4 Svart økonomi.....	22
5.5 Prisdumping og sosial dumping.....	22
5.6 Noen utsatte bransjer	23
6. Internasjonalt	27

6.1 EUs tilnærming til delingsøkonomi.....	27
6.2 Samhandlingsøkonomi	27
6.3 Digitalisering/industri 4.0.....	27
6.4 Digital Agenda: EU-kommisjonen ønsker ikke å innføre hindringer for samhandlingsøkonomien	29
6.5 Innspill fra den norske regjeringen.....	30
6.6 DEFS' tilnærming.....	31
7 Mulige tiltak.....	32
7.1 Gode systemer	33
7.2 Tariffavtaler/rammeavtaler	33
7.3 Organisasjonstilbud	34
7.4 Lovendring	34
7.5 Utrede arbeidsmiljøkonsekvenser.....	35
7.6 Utrede personvernregler for kontroll og overvåking.....	35
Vedlegg.....	36
Vedlegg 1 Ofte brukte begreper	36
Vedlegg 2 Eksempel på forskjellige apper	37
Vedlegg 3 Noen pågående saker og avgjørelser knyttet til Ubers virksomhet	38

Sammendrag

LO har alltid vært positiv til å ta i bruk nye teknologier, dersom de kan effektivisere arbeidsprosesser og bidra til at arbeidsvilkårene for arbeidstakerne blir bedre. Det er også utgangspunktet når vi går inn i diskusjonen om de nye teknologiene som tillater nye måter å formidle og organisere tjenester på. I dette notatet ser vi på noen forutsetninger som må legges til grunn for at de nye teknologiene skal kunne bidra positivt i økonomien og i arbeidslivet:

- vilkårene blir like for alle som driver med en næring, enten de er tradisjonelle eller basert på apper
- kriteriene for hva som er en «arbeidstaker» og en «arbeidsgiver» bør vurderes i forhold til de nye utfordringene. Vi må vurdere hvordan de som i *realiteten* bør oppfattes som en arbeidsgiver også får det ansvaret som følger med, og hvordan de som bør oppfattes som arbeidstakere får de rettighetene som følger med det.
- skattemyndighetene og andre offentlige instanser får tilgang til og oversikt over pengeflyten, slik at dette kan beskattes (skatt + avgift) på samme måte som i all annen næring, og samtidig bidra til arbeidsgiveravgift og annet sosialt sikkerhetsnett. Konkrete tiltak bør vurderes.
- det ikke blir mer svart arbeid eller sosial dumping
- det kommer tiltak for å ivareta rettighetene til de som ikke er arbeidstakere, men reelt frilans / selvstendig næringsdrivende
- plattformer som fungerer som vikarbyråer må følge gjeldende regler for slik virksomhet
- ansatte eller frilansere har rett til å organisere seg og forhandle kollektivt

1. Hva er «delingsøkonomi»?

Ny netteknologi og utviklingen av nye standarder for personlige datamaskiner, nettbrett og smarttelefoner gjør det mulig å samhandle på nye måter. Grensene for å dele mellom de som tilbyr varer og tjenester og de som etterspør dem, er nesten opphevet i løpet av få år.

Nye elektroniske plattformer for informasjon og kontakt brer om seg i mange deler av samfunnet, både på nye og allerede etablerte markeder. Noen er gratis å bruke, mens flere tar betalt for bruk med en viss andel av inntekten for hvert oppdrag.

Disse nye mulighetene for å formidle tjenester og varer, reiser noen spørsmål som må besvares. I et bærekraftperspektiv kan det være både positivt og ønskelig at vi får hjelpemidler for å utnytte ressursene på en bedre måte. Det kan også være at det etableres nye muligheter for at flere kan delta i arbeid og produksjon på bedre og mer tilfredsstillende måter, og som bedre møter ulike behov. Det kan også handle om at vi har reguleringer som godt nok ivaretar samfunnets, arbeidslivets og den enkeltes behov.

«Sharing is the new buying!»

Debatten om den nye måten å formidle kontakt, tjenester og varer på, har vært omfattende det siste året. Intensiteten i debatten har økt etter at transporttjenester som Uber og Haxi og romformidlingstjenesten Airbnb har etablert seg som direkte konkurrenter til eksisterende tjenester. Begrepet delingsøkonomi har vært brukt flittig. Det er et positivt begrep som understreker fellesskapstanken i virksomheten. Leder i Internasjonal LO, Sharan Burrow, sier til danske Ugebrevet A4 at: «Virksomheder på digitale platforme er forretninger som alle andre. Vi bør holde op med at bruge den her smarte, PR-agtige betegnelse 'deleøkonomi'. Det her smarte buzzword får det til at fremstå som et rart og blødt eksperiment. Det er det jo sjældent.»¹ Det er altså tvilsomt om det er reell deling vi snakker om. Andre begreper er nok mer dekkende.²

En rekke nye problemstillinger dukker opp. Det som handler om reell deling av tjenester og eiendeler, som å samkjøre til jobb eller låne ut et ledig rom i leiligheten, er i utgangspunktet

¹ http://www.ugebreveta4.dk/hele-klodens-lo-formand-fagbevaegelsen-vinder-over-ub-20498.aspx?redir=newsletter&utm_campaign=guest_EU_Ekstralist_From_MorningNL&utm_medium=nl_to_p&utm_source=newsletter_Morning&nid=NzE1&aid=20498

² **Revang, Øivind:** Formidling er ikke deling. Formidlingsvirksomhet er ikke delingsøkonomi. Misforståelsen kan hindre oss i å begripe hva som skjer nå. Kronikk. *DN* 6.4.2016

ikke den største utfordringen knyttet til arbeidsmiljø. Derimot er det mange uløste spørsmål relatert til tjenester som utføres som alternativ til å være i utdanning eller lønnsarbeid.

Bildet blir heller ikke tydeligere av at det er uavklart hvilken status man har som arbeidstaker, og hvem som eventuelt har ansvar for å tilrettelegge for et forsvarlig arbeidsmiljø. De som utfører tjenester etter avtale med en formidlingstjeneste, og som har dette som sin viktigste inntektskilde, har de samme behovene for beskyttelsesordninger som gjelder ellers i arbeidslivet, for eksempel arbeidstid, yrkesskadeborsikring ol.

1.1 Muligheter og utfordringer innenfor de ulike økonomiene

Det er store muligheter innen plattform-, koblings- eller formidlingsøkonomien. Forenkling og effektivisering av prosesser og bedre utnyttelse av ledig kapasitet er i seg selv fornuftig. Men spørsmålet er hvordan det gjøres, og under hvilke rammevilkår. Det må være snakk om reelle effektiviseringsfordeler, og ikke konkurranse på selve rammevilkårene. Noen spørsmål må løses for at vi skal få de positive effektene vi ser kan følge av denne økonomien.

- **Begrepsbruk:** Vi bør skille mellom rene profittbaserte og ideelle markedsplasser. Vi bør også skille mellom utleie av fysiske gjenstander og tjenester som krever en ikke ubetydelig arbeidsinnsats.
- **Skatt:** Sikre skatteinngang til landet slik at vi kan opprettholde velferdsnivået vi i dag har.
- **Konkurranse:** Sikre lik og rettferdig konkurranse mellom tilbydere som konkurrerer om de samme kundene. Være oppmerksom på mulige monopolistiske strategier.
- **Sikre seriøse vilkår for arbeidstakere:** Sikre arbeidsvilkår til alle som leier ut arbeidskraften sin, som ellers kunne være benyttet til annet inntektsgivende arbeid.

1.2 Plattformen

Det er et høyt tempo i utviklingen av nye digitale nettplattformer som tilbyr tilgang til ulike tjenester. Det finnes naturligvis ingen samlet oversikt over hva som tilbys. Vi kan likevel se konturene av det som kan kategoriseres som deling og det som er salg. Deling etter den klassiske dugnads-/naboskapsdelingen, som baseres på at noen har gjenstander eller kompetanse som andre kan få benytte seg av uten å betale. Alternativt å betale i form av bytting av gjenstand/tjeneste. Den kommersielle varianten forutsetter økonomisk kompensasjon for tjenesten/kompetansen. Diskusjonen så langt har til dels vært forvirrende,

fordi det benyttes ulike begreper for å beskrive de samme fenomenene. I vedlegg 1 finner vi en ufullstendig liste over begreper som benyttes om denne økonomien.

Det er lansert plattformssystemer som lar enkeltmennesker gjøre nytte av ubrukte ressurser ved å dele eller selge dem. Det fanger ikke opp skillet mellom kommersielt og idealistisk motiverte tjenester. Man kan alternativt snakke om en formidlingsøkonomi og en delingsøkonomi, der den siste bare omfatter det som er faktisk deling og ikke leie eller salg. (DN: 5.2-16)

1.3 Konkurransfordeler

Det nye i denne økonomien kan kort sies å være:

- Markedsplassene fungerer digitalt, slik at alle med nettilgang kan få umiddelbar tilgang til dem, uansett hvor de er i verden.
- Den ekstra kostnaden med å utvikle disse markedsplassene fra å være rent lokale til å bli globale, er små.
- Pengene som genereres kan enkelt strømmes hvor som helst i verden, slik at man ikke behøver å ta hensyn til lokale regler eller lokal valuta.

Det er også flere problematiske sider som blir drøftet videre i notatet.

1.4 Definisjon

En mulig definisjon, slik den formuleres i et diskusjonsnotat fra sekretariatet som skal bistå det offentlige utvalget i utredningen av ulike spørsmål ved plattformøkonomien, kan være hensiktsmessig å ha med seg i den videre diskusjonen:

«Kobling mellom enkeltpersoner og/eller juridiske personer gjennom elektroniske plattformer som legger til rette for ytelse av tjenester og/eller utveksling av eiendeler/eiendom, ressurser, kompetanse eller kapital uten å overføre eierrettigheter.»

Det benyttes ulike begreper som er ment å dekke denne definisjonen. EU benytter «samhandlingsøkonomi» som overordnet begrep. Vi velger inntil videre å benytte begrepet samhandlingsøkonomi, i mangel av noe mer dekkende.

2. Bakteppe

2.1 Offentlig utvalg (NOU)

Det er nedsatt et offentlig utvalg (NOU) som skal utrede ulike spørsmål ved plattformøkonomien. Trude Tinnlund representerer LO.³

Utvalgets mandat omfatter følgende hovedpunkter:

- Vurdere om reguleringer bør justeres for å oppnå større grad av symmetri mellom delingsøkonomien og tradisjonelle virksomheter, og vurdere om det eksisterer reguleringer som enkelte aktører bør unntas fra.
- Vurdere mulige virkninger av delingsøkonomien for arbeidslivet, herunder for arbeidstakere og oppdragstakere. Utvalget skal vurdere konsekvensene av at det kan bli flere selvstendig næringsdrivende, og om det er behov for endringer i reglene for denne gruppen.
- Undersøke reguleringer i enkeltmarkeder der delingsøkonomiaktører er særlig framtreddende, og vurdere om det er behov for endringer av reguleringene som følge av ny teknologi eller nye forretningsmodeller.
- Vurdere om det er behov for å endre reguleringer på tvers av markeder, innbefattet forbrukerrettigheter og krav til standarder.

Utvalget har frist til 1. februar 2017 med å legge fram sin innstilling.

2.2 Den norske arbeidslivsmodellen

Den norske arbeidslivsmodellen⁴ bygger på samarbeid mellom partene i arbeidslivet og med myndighetene. Regelverket som skal sikre økonomi for å garantere og videreutvikle velferden, og regelverket som skal sikre arbeidstakeren et trygt og sikkert arbeidsliv, spiller sammen. De er dels bygd på lover og reguleringer, dels på avtaler mellom partene. En sterk arbeidsmiljølovgivning, kombinert med sterke, ansvarlige fagforeninger og et regulert arbeidsliv, er forutsetningen for et trygt og bærekraftig arbeidsliv. Den norske modellen har stått seg godt. Den har bidratt til høy sysselsetting, god omstillingsevne og et lærende arbeidsliv, og bør være grunnlaget for å møte nye utfordringer og utviklingstrekk i arbeidslivet.

³ <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utvalg-skal-utrede-delingsokonomien/id2478123/>

⁴ <https://snl.no/arbeidslivspolitik>

2.3 Tariffavtalenes betydning

Faglige rettigheter, som framforhandlede kollektivavtaler, er fundamentet for et velfungerende og sunt arbeidsliv. Tariffpolitikkenes viktigste oppgave er å sikre medlemmene deres andel av verdiskapningen i form av økt kjøpekraft, jevn fordeling og sosiale forbedringer. Løse tilknytning til arbeidslivet utfordrer tariffpolitikken, og kan bidra til en mer uforutsigbar utvikling i arbeidslivet. Tap av rettigheter kan bli en uønsket konsekvens for mange.

Det bør være mulig å få enighet med arbeidsgiverorganisasjonene om nødvendigheten av å gjøre endringer, slik at aktørene i disse nye økonomiene blir omfattet av de samme ordningene som øvrige aktører. Her kan man ta Petter Furulund i NHO Service på ordet. Han sier til Dagsavisen⁵ at mange av dagens tariffavtaler er umoderne og bør gjennomgå omfattende revisjon: «Med det nye globale arbeidsmarkedet, trenger Norge gode tariffavtaler og et sunt partsamarbeid mer enn noensinne.». Han sier videre at mange motarbeider eller ignorerer eksisterende tariffavtaler. I dag florerer det med etablering av underleverandører og såkalte enmannsbedrifter som utelukkende har til hensikt å unngå både lover og tariffestede forpliktelser.

Dersom dette er et representativt syn for arbeidsgiverorganisasjonene, kan det være rom for drøftinger, ikke om totalrevisjon av eksisterende avtaler, men om det er mulig å utvikle rammeavtaler som kan benyttes for aktørene i samhandlingsøkonomien.

⁵ <http://www.dagsavisen.no/innenriks/tariffavtalene-er-utdaterte-1.706515>

3. Situasjonsbeskrivelse og begrepsbruk

3.1 Omfang

Samhandlingsøkonomien har hatt en eksplosiv vekst. Først og fremst fordi det er utviklet teknologi for å lage enkle dataprogrammer, applikasjoner (apper), som er lette å bruke på smarttelefoner, og som er billige å utvikle. Andelen av befolkningen som har tilgang til smarttelefon, har gått fra 57 prosent i 2012 til 85 prosent i 2015. Hele 95 prosent av de under 50 år har mobil, mens tilsvarende tall for de over 60 år, er 58 prosent⁶.

Dag Slette-meås, SIFO, har vært ansvarlig for en befolkningsundersøkelse (survey med 1500 respondenter).⁷ Surveyen har forbrukerfokus. Der viser han at delingstjenester har relativt lite omfang i Norge sammenlignet med for eksempel USA. Om lag 13 prosent i undersøkelsen sier at de én eller flere ganger har brukt én eller flere delingstjenester. 6 prosent er faste brukere.

Andelen unge som har tilgang til tjenestene er vesentlig høyere enn for eldre. Det er rimelig å anta at det gjenspeiler at de yngste gruppene i større grad har vokst opp med ulike delingstjenester som Napster, Pirate Bay etc. Dette kan i utgangspunktet ikke sammenlignes med dagens store selskaper som Uber og Airbnb. Men det kan være verdt å peke på at næringen selv har kommet med tiltak for å sikre inntjeningen ved å starte opp tjenester som Netflix og Spotify, i tillegg til et stort mangfold selskapsspesifikke apper der en betaler for tilgang til musikk og film. Disse løsningene har på langt nær gitt like godt økonomisk utbytte som da man kjøpte musikk og film på fysiske medier, men naturligvis bedre enn gjennom gratistjenesten Pirate Bay.

Norges handelshøyskole (NHH) peker på noen trender innenfor delingsøkonomien. De mener den vil endres etterhvert som den modnes, og gå fra privatmarked og over til bedriftsmarkedet. NHH hevder også at konkurrerende aktører utenfor delingsøkonomien vil møte økt konkurranse i servicemarkedene og bli utfordret på tradisjonelle forretningsmodeller. Industribedrifter må tilpasse seg et marked hvor færre, men mer verdifulle/kostbare varer konsumeres ved nedskalering av produksjonskapasitet.

⁶ <http://kampanje.com/medier/2015/07/vent-alle-under-50-ar-har-smarttelefon/>

⁷ http://www.sifo.no/files/file80514_sifo_oppdagsrapport_3_16.pdf

Delingsmodellen vokser også fram i andre bransjer, og som bindeledd mellom selskap. Et eksempel er Oslo-baserte Gelato Group, som formidler trykkeriopdrag. De startet opprinnelig med formidling for private, men satser nå stort på å formidle små og mellomstore oppdrag mellom trykkerier og firmaer som ønsker å få trykket bøker, blader eller plakater. Trykkeriformidlingen foregår via en egenutviklet skytjeneste, og har på kort tid fått internasjonal spredning med trykking i over 40 land. Gelato Group eier ikke utstyr for trykking, på samme måte som Uber ikke eier en eneste bil eller Airbnb et eneste hus eller leilighet (Aftenposten 9.2.2016).

Et viktig trekk ved endringen, er at produksjonen av tjenesten nå foregår på steder som ikke primært er organisert og innrettet som tradisjonelle arbeidsplasser, men kan være hvor som helst, som på en kafé, i en garasje eller på soverommet. Det blir derfor ikke et tydelig skille mellom hva som er arbeid og hva som er privatliv. Det blir også vanskelig å stille entydige krav til arbeidsmiljøet.

Det er uklart hvilke forsikringer som gjelder for tilbyderne/arbeidstakerne. I Norge er for eksempel retten til yrkesskadeforsikring, ulike trygderettigheter og pensjonsopptjening avhengig av at man er definert som arbeidstaker i et ansettelsesforhold, eller om man er selvstendig næringsdrivende, frilanser, oppdragstaker e.l. Dersom man ikke er definert som ansatt arbeidstaker, må man være tilknyttet egne forsikringsordninger for å være sikret. Det er vanskelig å finne god kunnskap om hvordan de ulike selskapene som opererer i samhandlingsøkonomien bidrar til at de som knyttes til selskapene er sikret.

3.2 Deling

Det er ikke nytt at private aktører tilbyr overnatting mot betaling. Det er heller ikke nytt at det annonseres for slike tilbud, eller at en agent formidler boliger, forsikringer, betalingsordninger osv. Det har for eksempel Danhus i Danmark gjort i lang tid. Tradisjonelle loppemarkeder, der man gir bort gjenstander man ikke lenger trenger, og andre kjøper dem til lav pris som finansierer frivillig arbeid, er velkjent.⁸ Variasjoner av dette er for eksempel finn.no's «gis bort»-side, der ingen får fortjeneste, men man kan få gjenstander gratis, oftest mot henting.

⁸ http://www.nrk.no/ytring/delingsokonomi_-_oppfinnsom-taketale-1.12798903

Den som gir bort sparer da tid og kostnader ved avhending. Samtidig sikres gjenbruk og ressursbesparelse.⁹

Det nye er at det kan skje gjennom en app med globalt nedslagsfelt. Men med app-teknologien er det vesentlig enklere. Gjenbruk av gjenstander som man selv ikke lenger har bruk for, organiseres på mange og ulike måter. Det tilbys ulike former for transporttjenester med utgangspunkt i å utnytte transportkapasiteten på en mer effektiv og miljøvennlig måte. Ofte snakker vi om samkjøring, der passasjerene yter sin del av den reelle kostnaden til transporten.

Det er ulike overnattingstjenester som tilbyr gratis lån eller bytte av rom i privat bolig. Det kan for eksempel være et nettverk der man melder inn behov for overnatting, samtidig som man tilbyr egen bolig for overnatting for personer i nettverket.

Vedlegg 2 viser eksempler på apper som formidler ulike tjenester.

3.3 Profitt

Det er etablert store og omfattende transporttilbud, både for persontransport og godstransport, der brukeren betaler for mer enn kostnadene ved selve transporten. Disse tjenestene skiller seg fra ordinær taxi eller godstransport ved at det formidles gjennom en teknologi som tilbyr sjåførene og brukerne direkte kontakt, og der betalingen skjer gjennom en app. Sjåføren har en avtale med selskapet som kan omfatte ulike former for tjenester som godkjenning, forsikringer, leasingavtaler mv. Det er omstridt om disse selskapene tilbyr ordinære transportoppdrag og dermed er underlagt de reguleringer som andre, eller om de er å anse som tilbydere av teknologiske løsninger for enkelttilbydere som må anses som private aktører utenfor det ordinære regelverket. Eksempler på slike selskap er Uber, Haxi og Lyft.¹⁰

Selv om den enkelte tjenesteprodusent forholder seg direkte til kunden ved hjelp av en elektronisk plattform som tilbyr ulike støttetjenester som formidling av kontakt, standardavtaler betaling mv., endrer ikke det på det faktum at noen kjøper tjenester fra noen som produserer dem. Airbnb er et eksempel på et slikt selskap.

⁹ <http://politiken.dk/debat/kroniken/ECE2515416/vi-skal-laane-bytte-og-lease-os-ind-i-fremtiden/>

¹⁰ <http://www.bt.no/nyheter/innsikt/Verdens-storste-drosjeselskap-eier-ingen-drosjer-3465904.html>

I prinsippet er det ingen grenser for hvilke tjenester som kan tilbys. Lite skiller disse fra ordinære tjenester i et ordinært marked. Det er også grunnlaget for at mange av disse tjenestene er under debatt og mobiliserer motstand.

Vedlegg 3 viser noen eksempler på søksmål som er rettet mot Uber.

4 Arbeidstakers og arbeidsgivers plass i den nye økonomien

Mange argumenterer for at «delingsøkonomien», eller «plattformøkonomien», er en positiv og hyggelig mulighet til å «tjene noen ekstra kroner» ved behov. Det er derfor viktig å få fram at i møte mellom kapital og arbeidsinnsats, er det en grunnleggende ubalanse i maktforholdet. En enkelt arbeidstaker, som i realiteten tvinges til å registrere seg som en selvstendig næringsdrivende, har ikke store forhandlingsmuligheter mot et stort kapitalsterkt multinasjonalt konsern. I realiteten må man bare godta de betingelser konsernet stiller, hvis man skal få mulighet til å tilby sine tjenester.¹¹ Disse kan også raskt bli endret over tid til å bli enda mindre gunstige. Hvis en plattform i realiteten blir den dominerende aktøren innen en bransje, vil dette skape en monopolsituasjon som gjør forholdene enda verre for de som har valgt dette som sin levevei.¹²

4.1 Ansettelsesformer

Marianne Hotvedt ved Institutt for privatrett ved Universitetet i Oslo har skrevet doktoravhandlingen *Arbeidsgiverbegrepet. En analyse av grunnlaget for arbeidsgiverplikter*. Hun understreker i en kronikk i DN at det alltid vil bero på en konkret vurdering av om det foreligger et arbeidstaker- eller selvstendig oppdragsforhold. Det er derfor ikke mulig å ha noen sikker formening før det eventuelt foreligger dom i Høyesterett, og før det kan både avtaleforhold og plikter endres/tilpasses slik at den rettslige vurderingen kan endre seg. Hotvedt trekker heller ikke noen konklusjon.

Det er ikke noe rettslig nytt i kronikken, men Hotvedt viser at grensen mellom arbeidstaker og selvstendig oppdragstaker vil bero på en bred og sammensatt vurdering. I denne vurderingen

¹¹ <http://www.nytimes.com/interactive/2014/08/13/us/starbucks-workers-scheduling-hours.html>

¹² <http://delebyer.dk/deleoekonomi-giver-flere-vikarer/>

er bruk av styringsrett og personlig arbeidsplikt sentralt, men også andre momenter kan spille inn. Det rettslige utgangspunktet er godt kjent fra en rekke dommer.

Grensedragningen mellom arbeidstaker og selvstendig næringsdrivende er også bredt og utførlig behandlet i juridisk litteratur. Hotvedt beskriver avtaleforholdet i Uber mer detaljert enn det vi har sett tidligere, og hun peker på noen spørsmål/hensyn som kan ha betydning for den rettslige vurderingen.

4.2 Rettslig utgangspunkt for vurderingen av arbeidstakerbegrepet:

Utgangspunktet er at arbeidsrettslige verneregler må gjelde hvis avtalen forventer eller stiller krav om en personlig arbeidsplikt. Det er her vernebehovet er til stede, og personlig arbeidsplikt, kombinert med styringsrett, har alltid vært kjennetegnet på arbeidsavtaler. I mange nye avtaleforhold er det et misforhold i avtalestyrke mellom partene. Det må legges vekt på dette, og vurderingen må gjøres med utgangspunkt fra den svakeste parten, som har vernebehov. Omfanget av arbeidsplikt og muligheten for selv å bestemme når arbeidet skal utføres, bør derimot ikke være avgjørende.

I sin DN-kronikk¹³ peker Hotvedt på at avtaleforholdet mellom Uber og sjåførene har et klart preg av arbeidsavtale. Når sjåføren er pålogget og tilgjengelig for oppdrag, er situasjonen temmelig lik det som gjelder for sjåfører i et hvilket som helst annet taxiselskap. Arbeidet må primært utføres personlig, og sjåførens mulighet til å avslå oppdrag er nokså begrenset. Uber har, i likhet med en taxieier som har ansatt egen sjåfør, en klar forventning om at oppdrag aksepteres. Det er videre et åpenbart misforhold i avtalestyrke mellom sjåførene og Uber, som er et multinasjonalt selskap med milliardomsättning. Misforholdet i avtalestyrke viser seg også ved at Uber har store muligheter for å avslutte avtalen ved at sjåføren «deaktiveres» og mister tilgang til applikasjonen.

Applikasjonen som Uber benytter vil fastsette kjørerute og pris som sjåførene må følge, og de er underlagt styringsrett i så måte. Et system med «rating» gjør også sjåførene avhengige av å tilfredsstillte kundegruppen, men sjåføren står nokså fritt til å bestemme når og hvor lenge man vil være pålogget/tilgjengelig. Denne friheten brukes av Uber som argument mot arbeidsgiveransvar, men skiller seg prinsipielt ikke fra f.eks. hva NHO Service mener er

¹³ Hotvedt, Marianne: Har Uber arbeidsgiveransvar. Kronikk, Dagens Næringsliv 29.3.2016

situasjonen for ansatte uten garantilønn i innleiebedrifter. Etter definisjonen over, er omfanget av arbeidsplikt uansett ikke avgjørende.

Forsøket på å utforme en klarere definisjon av arbeidstakerbegrepet må vurderes nærmere i lys av andre avtale- og kontraktsformer.

4.3 Arbeidsgiverbegrepet

I sin nylig publiserte avhandling studerer Hotvedt det samme temaet fra en litt annen kant, nemlig hva som ligger i arbeidsgiverbegrepet.¹⁴ Vårt utgangspunkt er at arbeidsgiveransvaret framkommer ved å speilvende arbeidstakerbegrepet.

4.4 HMS-risiko, behov for forskning

Det europeiske instituttet for sikkerhet og helse i arbeidslivet (Bilbaoinstituttet) presenterer og diskuterer mulige konsekvenser for helse, miljø og sikkerhet for arbeidsdeling via internett.¹⁵ Det er lite empirisk forskning om samhandlingsøkonomi og arbeidsmiljø. Det finnes derimot en del kunnskap om «Crowdsourcing», som har mange av de samme kjennetegnene som samhandlingsøkonomien. Det er et samlebegrep om å innhente informasjon eller bidrag til en bestemt oppgave eller prosjekt ved å tilby tjenester fra en rekke personer, enten betalt eller ubetalt, typisk via internett.

Det er ikke klare skiller mellom hva som er lønnsarbeid og hva som er frivillig deltakelse i plattformøkonomien. Vi ser likevel mange trekk som er nyskaping og gjenskaping av det vi kjenner som ordinært arbeid. Diskusjonene om fordeler og ulemper ved de nye måtene å koble tjenestetilbydere og kunder på, viser i liten grad til empirisk forskning som belyser arbeidsmiljøutfordringene tjenestetilbyderne står overfor.¹⁶ Det er likevel stor enighet om at det foregår en til dels stor endring i måten å organisere deler av arbeidsmarkedet på. Det er for eksempel lett å se en utvikling fra tradisjonelt fulltidsarbeid til økende varianter som nettbasert teamarbeid, nettplattformer for arbeidsorganisering på «just in time»-basis.

¹⁴ <http://www.gyldendal.no/Faglitteratur/Jus/Arbeidsgiverbegrepet>

¹⁵ European Agency for Safety and Health at work: Online labour exchanges, or «Crowdsourcing»: Implications for occupational safety and Health. (Article) (2015)

¹⁶ <https://osha.europa.eu/en/tools-and-publications/publications/future-work-crowdsourcing/view>

Det er ganske komplisert å identifisere helse- og sikkerhetsrisiko knyttet til nettbasert arbeid som er så varierende i karakter og innhold som app-baserte tjenester. Men forsøksvis kan vi bryte det ned i de klassiske kategoriene fysiske og psykososiale risikofaktorer.

De fysiske risikofaktorene kan igjen deles i kategorier som online- og offlinearbeid. Ved onlinearbeid kan det oppstå skader og lidelser som synsforstyrrelser, muskel- og skjelettlidelser, stress og andre presslidelser. I offlinearbeid ser vi at det er samme type risiko som det er i andre fysiske arbeidsmiljø, men disse faktorene kan forsterkes, fordi det ofte ikke stilles krav til dokumentasjon av kompetanse og HMS-opplæring. Eksempelvis kan risiko som er knyttet til alenearbeid som vold og trakassering, lett tenkes å være relevant for tilbydere av transport og renholdstjenester.

En av de største risikofaktorene i det psykososiale feltet er knyttet til den store usikkerheten om man får oppdrag eller inntekt, kombinert med mangel på egen kontroll, fordi det er markedet, «kunden», som til enhver tid bestemmer om de ønsker å gi oppdraget. Mange som deltar i samhandlingsøkonomien blir også kvalitetsvurdert av kundene i form av positive og negative omtaler som publiseres i appen. Negative omtaler kan redusere inntektsmulighetene vesentlig, og representerer en betydelig kilde til stress.¹⁷ Hovedkonklusjonen til instituttet er at det er lite sikker kunnskap om HMS-utfordringene i den nettbaserte/organiserte økonomien. Mulighetene for regulering og forebygging av arbeidsrelaterte helseplager og skader, avhenger av hvordan man klarer å definere arbeidsgiveransvaret for arbeidsmiljøet og tjenestetilbydernes rettslige stilling som arbeidstakere. Det er viktig at det regjeringsnedsatte utvalget får dette utredet.

4.5 Kontroll, overvåking og personvern for arbeidstakere

Fafo^{18 19} og Senter for rettsinformatikk (SERI) har fra 2008 undersøkt hvordan nye teknologier kan benyttes for å overvåke og kontrollere arbeidstakernes arbeid og arbeidsinnsats.²⁰ Denne forskningen er gjennomført i norske virksomheter som i utgangspunktet er underlagt regler for hvordan slik overvåking kan foregå, hvordan innsamlede data skal behandles og når de skal slettes. De finner blant annet at det spesielt for

¹⁷Nicolaysen, Stian. *Klassekampen* 2.2.2016: Advokat advarer mot amerikanske tilstander på jobben: Fyken på dagen. Reportasje

¹⁸ Bråten, Mona: *Kontroll og overvåking i arbeidslivet* (Fafo-rapport 2010:22)

¹⁹ Mona, Bråten: *Personvern under press – hvor går grensene i arbeidslivet?* (Fafo-rapport 2008:34)

²⁰ Bråten, Mona og Tommy Tranvik: *Kontroll med ansatte utenfor fast arbeidssted – ansattes erfaringer med feltteknologi* (Fafo-rapport 2012:50)

arbeidstakere utenfor fast arbeidssted er utviklet såkalte feltteknologier som kan bidra til oversikt og kontroll med hvor arbeidstakeren er, og hvordan arbeidet utføres.²¹

En ikke ubetydelig del av de ansatte mener at muligheten for sanntidsovervåking kan være trygghetsskapende under visse forutsetninger, noe som også er framhevet som en fordel av Uber. Likevel mener Bråten og Tranvik (2012) at de teknologiene som registrerer et vesentlig antall personsensitive opplysninger om en arbeidstaker, kan sette personvernet under press. Feltteknologiene registrerer ofte detaljerte opplysninger om hver enkelt ansatt, som ledelsen har tilgang til. Slik styrkes ledelsens opplysningskontroll, samtidig som de ansatte kan miste innflytelse over hvilke opplysninger som registreres, hvem som har tilgang til opplysningene og hva opplysningene brukes til. App-selskapene samler inn data på samme måte, og det er derfor nyttig å legge denne forskningen til grunn i den videre diskusjonen om personvernet for arbeidstakerne.

I en virksomhet som opererer over landegrensene og som ikke erkjenner å ha arbeidsgiveransvar, vil det være utfordrende å sikre at ansattes personvern blir ivaretatt.

²¹ Tranvik Tommy: *Det gjennomslittige arbeidslivet. Erfaringer med feltteknologi i utvalgte yrker* (Complex 2/2013)

5. Andre viktige utfordringer

De fleste nye arbeidsplasser som baserer seg på nye digitale markedsplasser, vil i realiteten ligge på siden av det organiserte arbeidslivet, slik vi kjenner det. Det kan på sikt skape utfordringer for organisasjonsgraden i norsk arbeidsliv, som igjen vil kunne skape ubalanse i trepartssamarbeidet Norge har nytt godt av lenge.

Spørsmålet er hvordan vi skal takle denne utfordringen. Et forbud mot nye, effektive tjenester er sjelden den riktige veien å gå. Vi har tidligere hatt god erfaring med å sørge for at de bieffekter som er uheldige, blir regulert inn i trygge og rettferdige former. Dette bør antakelig gjøres ved hjelp av lovendringer, skattlegging og tariffavtaler. Kombinasjonen av disse må virke sammen, slik at vi opprettholder et godt samfunn hvor alle får nødvendig trygghet i hverdagen, og hvor vår felles velferd ikke blir skadelidende.

Når det gjelder Uber, vet vi at selskapet inngår avtaler med «selvstendige» sjåførere om (formidling av) transporttjenester. Etter avtaleforholdet foreligger ikke noe arbeidstakerforhold, men hvilken betegnelse avtalen har, er uten betydning. Etter det rettslige utgangspunktet (formulert i kapittel 4), er det heller ikke avgjørende om Uber benytter applikasjoner eller ny teknologi for å formidle sine tjenester. Det sentrale vil være om det foreligger vernebehov, og hvordan avtaleforholdet framstår, sett fra sjåførenes side.

5.1 Konkurransvilkår

Ronny Kjelsberg, NTNU, advarer mot utvikling av monopoler som et uheldig utslag av delingsøkonomien²². Han uttrykker bekymring over presisjonsnivået i den offentlige debatten, og peker på at debatten ofte reduseres til å handle om Uber og litt om Airbnb. Han hevder at det er store forskjeller på disse selskapene, men er de to fenomenene som ligner mest på hverandre. Han argumenterer for disse to aktørene raskt fører oss til en monopollignende situasjon, akkurat som finn.no i praksis er blitt det ene stedet man leter når man skal kjøpe bolig og mange andre ting. Folk søker til tjenesten nettopp fordi de har det beste utvalget. Det er i seg selv grunnlag for veksten, og gir selskapet i praksis monopol.

²² i *Adresseavisen* 26. Februar 2016

En monopolsituasjon kan være styrt av kommersielle selskaper, men kan også effektivt sperre av et område for kommersiell virksomhet, slik Wikipedia i stor grad har gjort for leksikonbransjen.

Enklere utveksling av informasjon er en direkte konsekvens av ny informasjonsteknologi, og det er vanskelig å se på det som negativt i seg selv. Problemet oppstår først når denne informasjonen utnyttes av kommersielle selskaper til å tjene penger ved å undergrave det organiserte arbeidslivet. Det kan brukes til å systematisere ordinær og lovlig virksomhet til gode for brukerne på en måte som samtidig utfordrer etablerte næringer eller bransjer.

Vi har tidligere sett at enkeltselskaper har maktet å utnytte den raske kommunikasjonen i nettbaserte tjenester slik at de har oppnådd tilnærmet total markedsdominans og monopollignende posisjon. Eksempler er Google, Apple, Facebook, Finn, Amazon, Youtube og Spotify, som raskt klarte å posisjonere seg som ledende i sine markeder.

Kjelsberg sier at om delingsøkonomien er bra eller dårlig, kommer helt an på hvem som setter premissene, og hvordan den organiseres. Løsningen for aktørene i norsk arbeidsliv vil være å være mer i forkant og se på hvordan man ved hjelp av ny teknologi kan bedre forholdene, både for de som jobber og for de som trenger skyss.

Yrkestransportloven regulerer transport av personer mot vederlag. Det er etablert flere ulike tjeneste-apper som formidler transport. De representerer alt fra rene haiketjenester til transport mot betaling. Uber og Haxi er eksempler på det siste. I Rogaland har tre sjåfører knyttet til Haxi vært tiltalt for «pirattaxivirksomhet». De er frifunnet i to rettsinstanser, fordi de ikke har tilbudt transporttjeneste fra «offentlig plass». Gulating lagmannsrett sier også i dommen at det er problematisk at transportoppdrag som formidles på den måten som Haxi-appen legger til rette for, er med på å undergrave det systemet man har for drosjeløyver. Unndragelse av skatt og avgifter bidrar også til urettferdige konkurranseforhold.

Når det gjelder norske saker mot Uber, er det vel kjent at Borgarting lagmannsrett (sak 2015-204313) har opphevet tingrettens dom som frifant en Uber-sjåfør for brudd på yrkestransportlovene. Denne og en kommende rettsak vil avklare rettslige spørsmål som oppstår i tilknytning til «delingsøkonomien», både når det gjelder offentligrettslige regler, arbeidsmiljølov, skatt, trygde- og forbrukerspørsmål mv. Det lovutvalget som er nedsatt, vil ventelig bidra til ytterligere avklaringer. Innenfor EU-systemet eksisterer det i hvert fall to

søksmål knyttet til Ubers virksomhet, se sak C526/15 og C434/15, hhv. fra Belgia og Spania. Spørsmålene her er dels om Ubers virksomhet er en transportytelse, eller en elektronisk formidlingstjeneste og omfattet av retten til fri tjenesteutøvelse. Noen avgjørelse fra EU-domstolen kan ikke ventes før i 2017. Se for øvrig vedlegg 3 om pågående saker mot Uber i utlandet.

5.2 Forbrukervern

En viktig drivkraft i den raske veksten i plattformøkonomien, er at tjenestene er lett tilgjengelige, har et stort utvalg og i en viss grad appellerer til gjenbruk og deling. Mange har tatt til orde for at plattformøkonomien er et udelt gode for forbrukerne. Lederne i regjeringspartiernes ungdomsorganisasjoner har vært særdeles aktive i debatten.²³²⁴

5.2.1 Uregulerte former

Når digitale plattformer legger til rette for at privatpersoner kan tilby varer og tjenester som tradisjonelt har vært distribuert gjennom regulerte former, kan det være uklart og uoversiktlig for forbrukeren om det er næringsvirksomhet og dermed underlagt forbrukervernreglene. Det er også uklart i hvilken grad plattformselskapenes garantier og forsikringer oppfyller forbrukermarkedets verneregler. Hittil har plattformselskapene vært tilbakeholdne med å definere seg som noe annet enn teknologileverandører for å assistere private aktører. Uforutsigbare gebyrer forekommer i flere av tjenestene, som hos Uber og Airbnb. Dersom Uber mener det er rushtid, øker de prisene for turen, uten at det framkommer i appen at det er ulike priser avhengig av tilbud og etterspørsel. Det kan gi overraskelser for brukerne. Airbnb kan kreve service- og rengjøringsgebyr i tillegg til den oppgitte prisen. Disse gebyrene kommer fram sent i bestillingsprosessen, og er med på å tilsløre de reelle kostnadene for tjenesten.²⁵

5.2.2 Personvern for forbrukere

Både tilbydere og brukere av tjenester via elektroniske plattformer må dele personlig informasjon for å foreta transaksjonen. Det kan være opplysninger som personnummer, bank-/kredittkortinformasjon, lokasjon og telefonnummer. Det er også vanlig at tjenestetilbydere blir vurdert av brukerne. Denne vurderingen blir delt mellom brukerne. Ifølge Datatilsynet

²³ <http://www.vg.no/nyheter/meninger/delingsoekonomi/slipp-taximarkedet-fritt/a/23615295/>

²⁴ <http://www.bt.no/meninger/debatt/Drosjenaringen-ma-liberaliseres-3509076.html>

²⁵ <http://delebyer.dk/du-ikke-altid-forsikret-airbnb/>

kan ulike former for lagring av identifiserende personopplysninger representere utfordringer for personvernet.

5.2.3 Forsikring/garantier

Flere av selskapene som administrerer tjenester gjennom nettverkløsninger, forutsetter at tjenesten forsikres, mens andre ikke gjør det. Forsikringsnæringen i Norge har så langt vært tilbakeholdne med å gi fullverdige forsikringstilbud til tjenestetilbydere av transporttjenester som forutsetter offentlige løyver.²⁶ Det pekes også på at reelle delingstjenester mellom private muligens opererer i et grenseland i forhold til forutsetningene for forsikringene. Airbnb, for eksempel, opererer med to ulike forsikringer: en vertsgaranti og en vertsbeskyttelsesforsikring. Vertsbeskyttelsesforsikringen dekker skader på tredjepart, som for eksempel vannskader hos naboer. Problemet er at den ikke gjelder i Norden.²⁷

5.3 Velferd og skatt

Det gode velferdstilbudet vi har opparbeidet oss i Norge, er i stor grad muliggjort ved hjelp av innkreving av skatter og avgifter. Nivået på det offentlige inntekter påvirker nivået på de offentlige tjenestene vi har i dag. Når noen selskaper organiserer seg på en måte som utfordrer skattesystemet vårt, setter vi også dagens velferdssystem på spill. For uten skatter og avgifter vil vi *ikke* klare å opprettholde det gode velferdssystemet vi har i dag. Da vil vi ikke klare å finansiere den gode skolen, sykehusene, veiene eller kollektivsystemene, slik vi er vant til.

Når selve forretningsstrategien er å konkurrere om å gjøre tjenesten billig ved at skatter og avgifter ikke blir innbetalt, gir ikke dette noen samfunnsgevinst. Heller tvert imot, spesielt når eksisterende tjenestetilbydere som faktisk betaler inn skatter og avgifter, blir utkonkurrert. Dette gjelder også når konkurransen i stor grad bare handler om å dumpe lønninger og pensjonsforpliktelser. Dette gir mindre forbruk i dag og i framtiden. Konkurransen på rammebetingelser i seg selv gir ikke effektivitet for samfunnet. Vi må sørge for at vi har regler som sikrer god og sunn konkurranse, samtidig som vi sikrer bidraget til vår felles velferd.

Nye plattformer presser seg inn på allerede etablerte markeder innen transport- og servicesektoren. Som vist tidligere er noen gratis å bruke, mens flere tar betalt for bruk som en viss prosent av omsetningen gjennom tjenesten. Nye tilbydere, som tar seg betalt for sine

²⁶ <http://www.osloby.no/nyheter/Forsikringsselskap-advarer-mot-Uber-Pop-7794481.html>

²⁷ <http://delebyer.dk/du-ikke-altid-forsikret-airbnb/>

tjenester (eks. Uber og Airbnb etc.), må reguleres slik at de genererer skatteinntekter på lik linje med de etablerte tilbyderne som i dag bidrar til felles velferd.

Det vil være viktig at vi finner systemer som sikrer at merverdiavgift og inntektsskatt også innkreves for tjenester tilbudt gjennom nye elektroniske plattformer, og uten mulighet for primært bare å skatte til skatteparadiser. En taxitur fra Lysaker til Majorstua bør ikke primært beskattes i et skatteparadis. Et skatteparadis vil ikke bidra til veibygging og andre tjenester i Norge.

Dette er allikevel ikke bare en problemstilling for aktører i det mange kaller delingsøkonomien, men gjelder de fleste store aktører i det globale markedet. Store konsern organiserer seg slik at de kan utnytte skattehull i alle deler av sin virksomhet, ved å etablere forskjellige avdelinger i godt egnede skatteland. Eksempler på dette er land som Nederland og Irland, som forsøker å tiltrekke seg bedrifter ved å tilby gunstige skattefradrag, men også mange andre land i EU gjør dette på forskjellige måter.

Merverdiavgift er en av de aller viktigste inntekstpostene i statsbudsjettet. Hele systemet for merverdiavgift blir nå utfordret ved at vi godtar at merverdiavgift og skatt bare skal belastes i det landet tjenesten kjøpes fra; det vil ofte si der hovedkontoret eller hovedserveren er plassert, og ikke i det landet tjenesten faktisk blir bestilt fra. Tidligere var dette en god ordning fordi det stort sett var nødvendig med norsk tilstedeværelse ved salg av varer og tjenester. I den nye elektroniske hverdagen er ikke dette lenger nødvendig. Det gjør at store selskaper som Google og Facebook kan unngå å kreve inn norske avgifter for salg av sine tjenester, selv om de spiser av det tradisjonelle norske annonsemarkedet for opp mot flere milliarder hvert år. Bare i tapt merverdiavgift er dette veldig mange tapte velferdskroner for Norge.

Det bør også ses på arbeidsgiveravgiften. Mange personer vil i realiteten tvinges inn i rolle som selvstendig næringsdrivende, selv om de ofte i realiteten ikke er det. Når det lages avtaler og juridiske organisasjoner som primært er konstruert for å slippe å betale en avgift alle andre må betale, er dette på ingen måte en effektiv nyvinning som samfunnet burde godta. Slikt skaper skadelige konkurransevilkår og er en utfordring overfor velferdssystemet vårt, uten at det egentlig gir noen effektivitetsgevinster som kan forsvare slik forretningsførsel.

5.4 Svart økonomi

Etablerte næringer som overnatting²⁸ og drosjenæringen hevder at systemene som tilbyr plattformbasert formidling av tjenester mot betaling er organisert slik at det er stor mulighet for å kunne unndra seg kontroll.²⁹ Flere aktører hevder at det tvert imot er enkelt å føre kontroll fordi alle transaksjoner skjer elektronisk og derfor er enkle å kontrollere. Selv om dette er mulig i teorien, vil dette antakeligvis kreve lovendringer for norske formål. Dette er noe regjeringens utvalg må se nøye på.

5.5 Prisdumping og sosial dumping

Tom Colbjørnsen, tidligere rektor ved BI, mener at nettverksselskapenes verdiskapning bygger på forretningsmodeller som forutsetter at privatpersoner dumper priser på sine tjenester.³⁰ De er villige til å dele sine ubenyttede eiendeler uten å få dekket eiendelenes totale kostnader. Slik underprising er en forutsetning for at nettverksselskapene kan ta seg betalt for formidlingsjobben, samtidig som de kan underby tradisjonelle selskaper som de konkurrerer mot i markedet. Et eksempel er Uber, som beholder 20 prosent av prisen på hvert transportoppdrag.

LO får stadig meldinger om at det i forskjellige bransjer blir mer utbredt med selvstendige oppdragstakere, selv om de samme jobbene tidligere ble utført av *faste* ansatte. Ikke alle disse er på grunn av nye apper, men noen er det. I et stramt arbeidsmarked vil en enkelt arbeidstaker, som tvinges til å registrere seg som en selvstendig oppdragstaker, ikke ha store forhandlingsmuligheter mot et stort, kapitalsterkt multinasjonalt konsern. Å akseptere en modell hvor alle *står alene* som selvstendige oppdragstakere, eller «frilansere», som noen vil kalle det, vil på sikt kunne forstyrre den balansen vi i dag har oppnådd.

Det vil også kunne presse ned lønnsnivået i lavinntektsgruppene ytterligere. En slik ny struktur vil kunne skape uheldige virkninger for mange arbeidstakere med hensyn til trygghet både for inntjening, sosiale velferdsgoder og generell arbeidstid. Dette er mekanismer vi ser i andre områder i det etablerte arbeidslivet. Sosial dumping av utenlandske arbeidstakere i

²⁸ <http://www.dn.no/grunder/2016/01/12/1846/Grnder/hotellkonger-aviser-og-lobbyister-advarer-mot-en-stor-svart-delingskonomi>

²⁹ <http://modkraft.dk/artikel/dele-konomi-hvad-er-perspektivet>

³⁰ Colbjørnsen, Tom. Prisdumping satt i system. Kronikk, DN 16.2.16,

Norge har blitt et problem som det kreves store ressurser å rydde opp i. En slik utvikling er ikke norske arbeidstakere tjent med.

5.6 Noen utsatte bransjer

LO har gjennomført et oppstartseminar for forbundene for å drøfte ulike problemstillinger og få innspill til dette dokumentet. Forbundene blir også invitert til å bidra med konkrete eksempler på bransjer og næringer som kommer i berøring med de nye økonomiene.

I tillegg har Fafo på oppdrag fra LO spurt Tillitsvalgtpanelet³¹ om de har erfart at virksomhetene har benyttet apper eller internettsider for å sette ut oppdrag til frilansere eller andre oppdragstakere for kortere eller lengre perioder. Det er også spurt om hvordan de tror de nye teknologiene vil påvirke dem. Det første spørsmålet er stilt til plasstillitsvalgte, mens de andre spørsmålene også er stilt til tillitsvalgte på sentralt eller regionalt nivå.

Transportarbeiderforbundets medlemmer i taxinæringen er de som har opplevd den nye økonomien mest konkret hittil. Forbundet er positive til forbedringer som kan effektivisere og bidra til økt trygghet for sjåfører og kunder. De advarer imidlertid mot dereguleringer som fører til press på arbeidsforhold og reduksjon av samfunnsoppdraget til taxinæringen. Det er allerede et sterkt press på godstransport og busstransport, med konkurranse fra utenlandske selskaper og sjåfører som opererer legitimt i Norge. Det er også avdekket et betydelig svart marked med sosial dumping i næringen. Dersom nye teknologier kan bidra til mer gjennomsiktighet i transportbransjene, ønskes de velkomne. Det forutsettes imidlertid at de nye aktørene må underlegges samme rammevilkår som de etablerte aktørene.

Arbeidsmandsforbundet organiserer blant annet renholdere. Bransjen sliter med store innslag av useriøse aktører som utfordrer den organiserte og seriøse delen av bransjen. Det har over lengre tid vært et svart marked for renholdstjenester, både i privatmarkedet og proffmarkedet. Det er også avdekket flere tilfeller av sosial dumping og grov utnyttelse av utenlandsk arbeidskraft i bransjen. Tariffavtalen for renholdere er allmenngjort. Det er i det siste etablert flere tilbud gjennom nettbasert teknologi. Selskap som weclean.no krever at de tilknyttede renholderne skal registrere seg som egne virksomheter, med de forpliktelsene det innebærer. Om disse tilbudene vil bidra til økt seriøsitet, gjenstår å se. Det gjelder også i høyeste grad for Fellesforbundets medlemmer i overnattingsbransjen og for ulike yrkesgrupper innen

³¹ <http://www.arbeidslivet.no/Politikk-til-frokost/Tillitsvalgtpanelet/Informasjon-om-tillitsvalgtpanelet/>

byggfagene, som over lang tid har vært utfordret av aktører som både driver utenfor loven og bidrar til undergraving av det seriøse arbeidsmarkedet.

Fagforbundet er for sin del bekymret for utbredelsen av stolleie og forskjellige former for «samhandlingsøkonomi», som alternative former for organisering av frisørtjenester. Denne utviklingen fragmenterer bransjen, utfordrer kvaliteten i faget og skaper større grad av usikkerhet for de ansatte.

Frisørbransjen er et fag som de aller fleste har et forhold til. Vi har alt å tjene på å opprettholde både status og kvalitet i faget. Hvis frisørbransjen i framtiden baserer seg på stolleie og «samhandlingsøkonomi», er Fagforbundet bekymret for at bransjens positive status forringes. Man står i fare for å miste frisørmiljøer hvor kvalitet og utvikling systematisk følges opp. Lærlingeordningen, og dermed bransjens framtid, kan bli utfordret ved at det ikke finnes arbeidsplasser hvor man tar ansvaret for å overføre kunnskap til neste generasjon frisører.

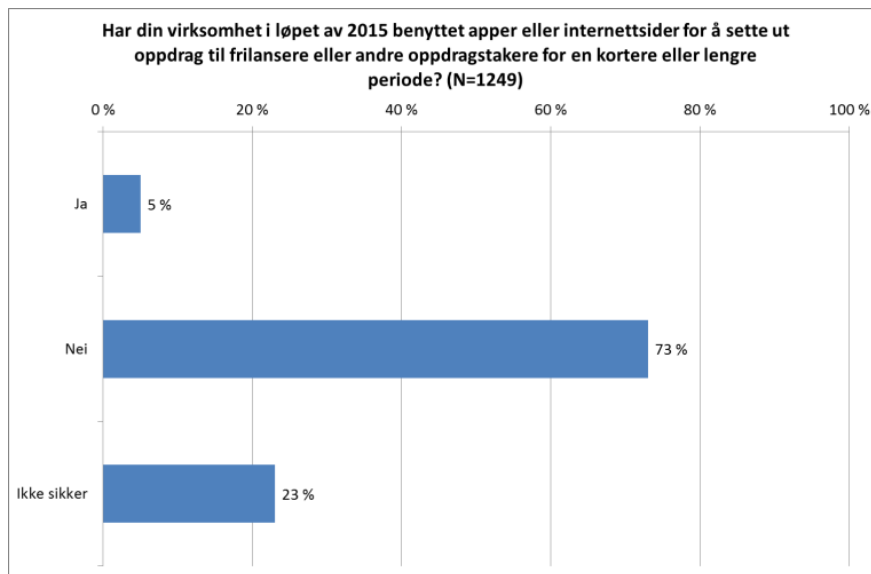
Fagforbundet ønsker en seriøs frisørbransje, med faste og stabile ansettelsesforhold, lønns- og arbeidsvilkår etter tariffavtalen og kvalitet for både kunde og ansatt. Fagforbundet mener et trygt arbeidsliv bidrar til trygge ansatte som ønsker å bli i bransjen og som setter kvalitet på tjenesten i høysetet.

Handel og Kontor har over lengre tid erfart at store deler av detaljhandelen får konkurranse av ulike nettbaserte løsninger, og finansvirksomheten har vært gjennom store og gjennomgripende endringer fra kundekontorer til nettbaserte løsninger. Det har også reiselivsnæringen.

Dette er kun eksempler som er kjente for noen av forbundene. Det er svært sannsynlig at det vil være utfordringer innenfor de fleste forbundsområdene.

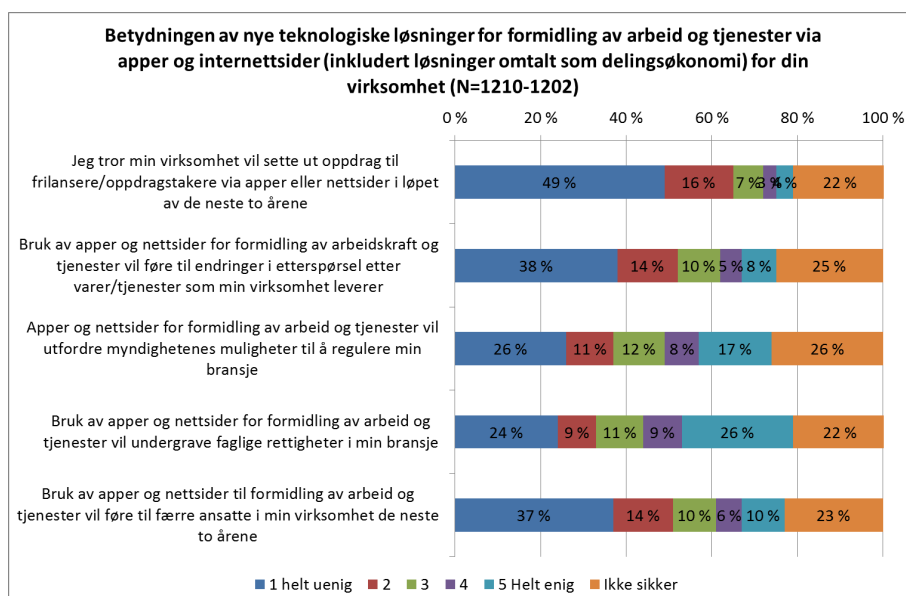
Undersøkelsen i Tillitsvalgtpanelet viser at 5 prosent av de plasstillitsvalgte sier at disse teknologiene er benyttet for egen virksomhet, 23 prosent er ikke sikre, mens 73 prosent svarer at de ikke har slik erfaring.

Plasstillitsvalgte:

Selv om det er en knyttet usikkerhet til svarene, over 20 prosent, tyder det på at de tillitsvalgte er oppmerksomme på at de nye teknologiene kan komme til å påvirke arbeidslivet framover. Spesielt ser vi at mange tillitsvalgte er usikre på hvordan de plasstillitsvalgte tror de nye løsningene vil påvirke virksomhetene i framtiden.

Plasstillitsvalgte:

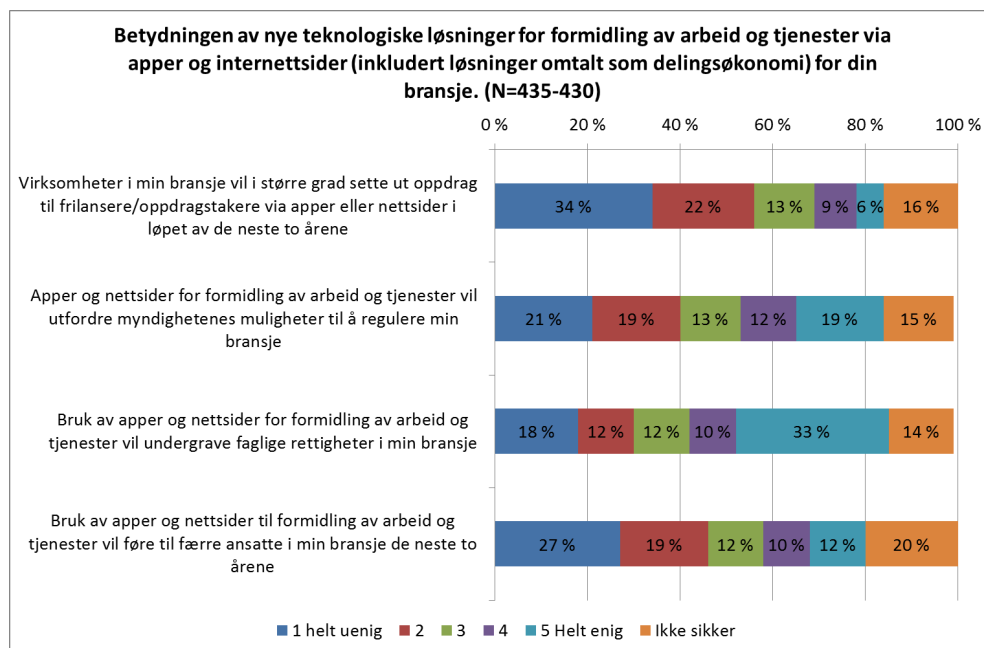
Av de som har gjort seg opp en mening, er det spesielt bekymring for at faglige rettigheter i egen bransje vil bli undergravd. Det er også stor usikkerhet knyttet til om myndighetene vil

være i stand til å opprettholde reguleringer av bransjer. Bekymringen for at det kan bli færre ansatte i egen bransje er betydelig.

Det er noen forbundsvise forskjeller på noen av spørsmålene. HK-tillitsvalgte mener i noe større grad enn de andre at det vil bli endringer i etterspørselen som følge av formidling av tjenester via apper og nettsider. Tillitsvalgte i Fellesforbundet er noe mer bekymret for myndighetenes mulighet til å regulere deres bransjer, og at det vil undergrave de faglige rettighetene.

Vi ser at det er samme mønster i svarene som tillitsvalgte på regionalt og sentralt nivå gir, men en større andel av dem tror at de nye teknologiene få betydninger for egen bransje. Det er stor bekymring for at faglige rettigheter vil bli undergravd, og at myndighetene vil få problemer.

Tillitsvalgte sentralt/regionalt:

6. Internasjonalt

6.1 EUs tilnærming til delingsøkonomi

EUs tilnærming til delingsøkonomien skjer i hovedsak gjennom to forskjellige strategier: én for det digitale indre markedet og en for det indre markedet generelt. EU-kommisjonen publiserte 6. mai 2015 en kommunikasjon³² om hvordan skape et fullverdig indre digitalt marked. Den nevnte kommunikasjonen er en omfattende strategi som har et helhetlig perspektiv. Delingsøkonomien er kun en liten del av dette. EU-kommisjonens kommunikasjon legger til grunn at de tiltak som foreslås skal iverksettes innen utgangen av 2016. Men også den nye strategien³³ for det indre marked tar innover seg delingsøkonomien (delingsøkonomien er i større grad spesifikt behandlet i denne strategien).

6.2 Samhandlingsøkonomi

EU bruker ikke begrepet «sharing-economy», men «collaborative-economy». Dette er tilfelle i strategien for det indre marked. Det ble gjennomført en høring høsten 2015, og kommisjonen publiserte en foreløpig oppsummering³⁴ av høringene, 26. januar 2016. En fullstendig rapport kommer i løpet av våren. Det er i tillegg bestilt tre ekspertrapporter, som er forventet i løpet av samme tidsperiode. Dette er i tråd med hva EU så langt har sagt de skal gjøre vedrørende delingsøkonomien, nemlig kartlegge hva konsekvensene kan være og hva som bør gjøres. Det er ingen konkrete lovforslag på bordet ennå. EU sier videre³⁵ at de vil sørge for en balansert utvikling av delingsøkonomien. Dette skal gjøres gjennom å utvikle en europeisk strategi hvor fokuset vil være på å veilede om hvordan eksisterende regler kan forstås/benyttes i delingsøkonomien. Utviklingen vil følges nøye, og mulige juridiske tomrom vil vurderes fortløpende.

6.3 Digitalisering/industri 4.0

Hovedfokus for EU er likevel på den såkalte fjerde revolusjonen eller «Industri 4.0», som den også kalles. Her har medlemsland som Tyskland³⁶ og Sverige³⁷ kommet lenger i arbeidet enn EU, gjennom egne nasjonale strategier. Omfanget av denne utviklingen er anslått å kunne

³² http://ec.europa.eu/priorities/digital-single-market_en

³³ http://ec.europa.eu/growth/single-market/index_en.htm

³⁴ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/first-brief-results-public-consultation-regulatory-environment-platforms-online-intermediaries>

³⁵ <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/14007?locale=en>

³⁶ <http://www.plattform-i40.de/I40/Navigation/DE/Home/home.html>

³⁷ <http://www.regeringen.se/informationsmateriel/2016/01/smart-industri---en-ny-industrialiseringsstrategi-for-sverige/>

påvirke nærmere 50 prosent av dagens arbeidsplasser. Både Den Europeiske Faglige Samorganisasjonen (DEFS) og IndustriAll har vært aktive i dette arbeidet.

IndustriAll framhever³⁸ betydningen av og utfordringene ved faren for konsentrasjon av makt og penger, organiseringen av arbeidslivet i stort og for hver enkelt arbeidsplass (som for eksempel arbeidstid og lønn) og den enkeltes kompetansebehov. Som førstesvar på utfordringene framhever IndustriAll betydningen av informasjon og medbestemmelse, utdanning og opplæring og sosial dialog på alle nivåer. Generelt mener IndustriAll at EU-kommisjonens kommunikasjon om det digitale indre markedet har et for sterkt fokus på forbrukeren, og at andre viktige sider som betydningen for arbeidslivet og arbeidstakerne ikke blir godt nok ivarettatt.

IndustriAll sier i tillegg i en egen uttalelse³⁹ at reguleringer som et resultat av den digitale utviklingen må sikre at lovverk og tariffavtaler som skal gjelde, er de som gjelder der vedkommende reelt fysisk arbeider, selv om vedkommende jobber via nettet fra stedet. Samt at skattereglene som skal gjelde, må være de som gjelder hvor vedkommende reelt fysisk arbeider.

De europeiske sosiale partene (DEFS, UEAPME⁴⁰, CEEP⁴¹ og BusinessEurope⁴²) har 16. mars 2016, i forbindelse med trepartstoppmøtet, vedtatt en fellesuttalelse⁴³ angående digitaliseringen av arbeidslivet. Partene mener at utviklingen overordnet sett vil kunne føre til jobbskaping, og at Europa kan spille en lederrolle for å sikre en rettferdig og bærekraftig utvikling. De største utfordringene er organiseringen av framtidens arbeidsliv, sosial sikkerhet / trygder, skatter, rettferdig konkurranse og kompetanse. EU må bidra til reguleringer som sikrer både virksomhetenes og arbeidstakernes interesser. Mulighetene for bedre balanse mellom arbeid og fritid må utnyttes. Partene i arbeidslivet må involveres på alle nivåer.

³⁸ http://www.industrial-europe.eu/Committees/IP/PolBrief/PolicyBrief_2015-06_DigitalSingleMarket.pdf

³⁹ http://www.industrial-europe.eu/committees/IP/PolPaper/PositionPaper_2015-02_DigitalisationOfIndustry_EN.pdf

⁴⁰ Den europeiske arbeidsgiversammenslutningen for små og mellomstore virksomheter <http://www.ueapme.com/>

⁴¹ Den europeiske arbeidsgiversammenslutningen for offentlige virksomheter <http://www.ceep.eu/>

⁴² Den europeiske arbeidsgiversammenslutningen for private virksomheter <https://www.busseurope.eu/>

⁴³ https://www.busseurope.eu/sites/buseur/files/media/position_papers/social/2016-03-16_tss_statement_on_digitalisation.pdf

4. april 2016 sendte regjeringene i 11 EU-land, inklusive Sverige⁴⁴, Danmark og Finland, et fellesbrev⁴⁵ til EU-kommisjonen angående digitale plattformer. Hovedbudskapet til regjeringene er at de ikke ønsker at EU skal vedta nye regler som skal regulere plattformenes aktivitet i økonomien. De er allerede underlagt nok regler, og at det er dette regelverket som må benyttes.

6.4 Digital Agenda: EU-kommisjonen ønsker ikke å innføre hindringer for samhandlingsøkonomien

«Onsdag 1. juni 2016 publiserte EU-kommisjonen retningslinjer for hvordan europeisk lov skal anvendes overfor nettbaserte plattformer, inkludert sosiale perspektiver og ansvarsspørsmål. Målsettingen er å fremme samhandlingsøkonomien.

Bakgrunnen er at kommisjonen har mottatt en rekke klager fra operatører av nettbaserte plattformer, som mener at nasjonale myndigheter innfører grunnløse og konkurransevridende reguleringer, og at denne utviklingen krever en klargjøring av gjeldende EU-regler og hvordan de skal anvendes på den framvoksende økonomien. Kommisjonen anslår, basert på studier, at den framvoksende økonomien representerer en verdi på mellom 160 og 572 milliarder euro.

Kommisjonen foreslår ikke nye tiltak for å regulere på europeisk nivå, men henvender seg til medlemslandene med oppfordring om at de tiltak som iverksettes nasjonalt og lokalt, for å regulere for eksempel markedsadgang, er saklige og proporsjonale.

Det pekes på tre kriterier for kontroll over tjenesteytingen som tilbyrerne av nettbaserte plattformer kan utøve. Disse er: bestemme sluttprisen for produktet som tilbys, eierskap til eiendelene som benyttes i tjenesteytingen og hvilken type kontraktsforhold det skal være mellom den som utfører tjenesten og den som eier plattformen.

For å avgjøre om en tjenesteutfører er ansatt av eieren av plattformen, mener kommisjonen at tjenesteutføreren må arbeide regelmessig for samme nettbaserte plattform, inneha et underordnet forhold og få utbetalt godtgjøring. Kommisjonen legger samtidig til at slik dette

⁴⁴ <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/04/sverige-skriver-under-brev-med-uppmaning-till-kommisjonen-om-digitala-plattformar/>

⁴⁵ <http://www.politico.eu/wp-content/uploads/2016/04/platforms-letter.pdf>

er organisert i dag, er det svært få som kan anses som arbeidstakere. Selvstendig næringsdrivende utfører dette arbeidet under eget ansvar og kan bli erstatningsansvarlige, siden det er de som bærer den økonomiske risikoen ved tjenesteytingen.

Så lenge den nettbaserte plattformen opererer som et mellomledd, kan ikke den stilles til ansvar for kvaliteten på tjenestene som leveres og lovligheten i innholdet. Denne rettstilstanden vil være gjeldende så lenge mellomleddet forblir teknisk, automatisk og passivt. Dette er en rettstilstand som baserer seg på EU-domstolens avgjørelser i C-236/08 og 238/08 Google France / Louis Vuitton og direktivet om E-handel fra 2000. På den andre siden vil ansvarsforholdene til en nettbasert plattform som tilbyr andre tilknyttede tjenester som betaling, ID-kontroll eller rådgivning til underordnede tjenestetilbydere måtte avgjøres fra sak til sak. Dette vil være tilfelle når det er avgjort at plattformen selv utfører de underliggende tjenestene.

Kommisjonen mener at medlemslandene bør unngå at nettbaserte plattformer som opererer ansvarlig, gjennom å sikre kvaliteten på tjenestene som utføres av de underordnede tjenestetilbyderne, automatisk anses som «aktive» og dermed ikke lenger er unntatt fra ansvarsforhold sikret gjennom EU-lov.»⁴⁶

6.5 Innspill fra den norske regjeringen

Den norske regjeringen har også sendt innspill⁴⁷ til EU-kommisjonen. Her skriver regjeringen at det vil være en fordel om online plattformer blir mer transparente, slik at brukerne kan ta informerte avgjørelser. Dette gjelder særskilt for plattformer som opererer som formidlere av tjenester, eller som benytter underleverandører. For det andre anbefales det at det må vurderes å utarbeide retningslinjer eller reguleringer som sikrer interoperabilitet (teknisk samspill) mellom plattformer. Dette vil kunne sikre større valgfrihet blant brukerne, og kan også styrke konkurransen mellom aktørene. Det er viktig å ha reguleringer for dataflyt, hvor data kan lagres, og tilgang til data. Norge bør være med på å legge til rette for fri flyt av data i Europa, men på en måte som sikrer tilgang til data og ivaretar personvernet. I forhold til delingsøkonomi er denne i oppstartsfasen, og Kommisjonen må være forsiktig med å regulere.

⁴⁶ Oversatt fra engelsk av Robert Hansen, originalt på fransk av Mathieu Bion

⁴⁷ <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/ikt-politikk/det-digitale-indre-marked/tidslinje-over-horinger/norges-svar-til-kommisjonens-horing-om-online-plattformer/id2470151/>

Det er ikke nødvendigvis én delingsøkonomi som kan reguleres, men man må se på mangfoldet i det som kalles delingsøkonomien.

6.6 DEFS' tilnærming

DEFS avga i desember 2015 hørings svar⁴⁸ til den ovenfor nevnte høringen til EU-kommisjonen, og skriver blant annet at Europa trenger obligatoriske regler for:

1. Tiltak som gjør det mulig å definere de som arbeider innenfor nevnte plattformer som i et ansettelsesforhold
2. Tiltak for å ivareta rettighetene til frilans / selvstendig næringsdrivende
3. EU-regler som sikrer arbeidstakerrettigheter som minstelønn og rett til opplæring
4. Regler som hindrer plattformene å ta andeler fra ansattes lønn/betaling
5. Regler som sikrer at plattformene har anstendige betingelser for de som arbeider for dem
6. Sikre at plattformer som fungerer som vikarbyråer må følge gjeldende regler for slik virksomhet
7. Sikre at helse, miljø og sikkerhet ivaretas
8. Sikre at plattformenes aktiviteter ikke diskriminerer
9. Sikre at ansatte har rett til å organisere seg og forhandle kollektivt
10. Sikre at plattformene ikke kan undra seg skatteplikt og bidra til arbeidsgiveravgift og annet sosialt sikkerhetsnett

International Transport Workers Federation⁴⁹ (ITF) har utarbeidet en «case study» med utgangspunkt i Uber og hvordan denne plattformen utfordrer arbeidstakerrettigheter. Ifølge ITF utfordrer Uber jobbsikkerheten/sikkerhetsnett knyttet til arbeidsforhold, manglende fordeler (som pensjon), reduserte muligheter for kollektive aksjoner (streik), helse-, miljø- og sikkerhetsstandarder og personvern/-data.

UNI-Europe er den bransjeføderasjonen som så langt har kommentert⁵⁰ (i sterke ordelag) og fulgt opp utviklingen med delingsøkonomien mest. Det ble avholdt en konferanse i mars

⁴⁸ http://old.cgil.it/Archivio/Internazionale%5CAll.1_ensuring_the_rights_of_the_digital_workforce.pdf

⁴⁹ <http://www.itfglobal.org/en/global/>

⁵⁰ <http://www.uniglobalunion.org/news/workers-rights-kneecapped-sharing-economy-uni-gs-philip-jennings-tells-afp>

2016⁵¹ hvor det kom klart fram hvilke utfordringer⁵² «ansatte» har, og at de ønsker et faglig alternativ / muligheter for medlemskap. I en uttalelse⁵³ til den nye strategien for det indre markedet sier UNI-Europe at EU nøye må kartlegge delingsøkonomiens konsekvenser for sysselsetting, arbeidsmiljø og lønn. De understreker⁵⁴ også at partene i arbeidslivet må involveres i det videre arbeidet.

International Labour Organisation (ILO) vedtok i 2015 en uttalelse⁵⁵ om ny teknologi/plattformer for transporttjenester. Her framheves det at ny teknologi støttes, under forutsetning om at tjenestene følger de lover og regler som gjelder og at sikkerhet og arbeidstakerrettigheter må respekteres. ITF er positive⁵⁶ til uttalelsen og understreker betydningen av rettferdig konkurranse og respekt for lover og regler.

Det er derimot ingen tvil om at EU kommer til å være opptatt av å fremme næringsinteressene i dette spørsmålet, med fokus på økt sysselsetting. Fagbevegelsen må derfor følge denne prosessen nøye i tiden framover.

7. Mulige tiltak

Det er viktig at vilkårene blir like for alle som deltar i en næring, enten de er tradisjonelle eller basert på apper. Kriteriene for hva som er en «arbeidstaker» og en «arbeidsgiver» bør vurderes i forhold til de nye utfordringene. Vi må vurdere hvordan de som i realiteten bør oppfattes som en arbeidsgiver også får ansvaret som følger med, og hvordan de som bør oppfattes som arbeidstakere får rettighetene som følger med det.

Skattemyndighetene og andre offentlige instanser får tilgang til og oversikt over pengeflyten, slik at dette kan beskattes (skatt + avgift) på samme måte som all annen næring, og samtidig bidra til arbeidsgiveravgift og annet sosialt sikkerhetsnett. Konkrete tiltak bør vurderes.

Vi må sørge for at bruken av de nye teknologiene ikke fører til mer svart arbeid eller sosial dumping. LO vil derfor arbeide for at det kommer tiltak for å ivareta rettighetene til de som

⁵¹ <http://www.uniglobalunion.org/news/we-need-unions-crowd-workers-plea-uni-europa-conference>

⁵² https://gallery.mailchimp.com/2454a7ce7948205bbd7c24311/files/kristy_milland_chapter_edited.pdf

⁵³ <http://www.uniglobalunion.org/press/meaningful-social-dimension-needs-be-added-single-market-strategy>

⁵⁴ <http://www.uniglobalunion.org/news/european-commission-launches-renewed-single-market-strategy>

⁵⁵ http://www.ilo.org/sector/Resources/recommendations-conclusions-of-sectoral-meetings/WCMS_422443/lang--en/index.htm

⁵⁶ <http://www.itfglobal.org/en/news-events/press-releases/2015/october/un-agency-agrees-ride-sharing-and-road-safety-action-plans/>

ikke er arbeidstakere, men reelt frilans / selvstendig næringsdrivende, at plattformer som fungerer som vikarbyråer må følge gjeldende regler for slik virksomhet og at ansatte eller frilansere har rett til å organisere seg og forhandle kollektivt. Det er fremdeles mange uavklarte spørsmål knyttet til samhandlingsøkonomien. Noen av dem må løses i internasjonale avtaler, men som et utgangspunkt er det nødvendig å forholde seg aktivt til de viktigste og mest åpenbare problemstillingene.

7.1 Gode systemer

Dersom man ikke får på plass gode systemer for beskatning av slike tjenester, vil det gjøre konkurransesituasjonen mye vanskeligere for etablerte tilbydere som må forholde seg til slike. Det klareste eksempelet er skatteinngang gjennom merverdiavgift og generell inntektsskatt, men også tilleggsskatter og arbeidsgiveravgift er viktige faktorer.

Videre er det viktig at nye tilbydere også må utfordres på regler og sikkerhetsbestemmelser som etablerte tilbydere må opprettholde, som forsikringer, brannvern, sporbarhet, arbeidstidsbestemmelser, sikre betalingsløsninger osv.

Det bør også etableres et klarere skille mellom utleie av gjenstander og av arbeidsinnsats. Å låne bort en gjenstand man ikke bruker, vil ha mindre betydning for en persons totale økonomi enn å leie ut arbeidskraften sin. Arbeidskraften en person tilbyr, kunne alltid være benyttet til annen inntektsgivende arbeid. Derfor bør det lages regler som tvinger plattformtilbydere å ta ansvar for personene som de benytter seg av ved salg av sine tjenester. De bør sikres et minimum av arbeidsvilkår som er lik det allerede etablerte tilbydere gir sine ansatte eller tilknyttede personer.

Det bør også etableres en sikkerhetsventil gjennom et solidaransvar som rettes direkte mot plattformtilbyder når gjelder skatte- og avgiftsinnbetalinger. Det antas at de ved et slikt ansvar vil sørge for at dette blir automatisert i de enkelte apper, og at pengestrømmer blir delt opp automatisk.

7.2 Tariffavtaler/rammeavtaler

Det bør være mulig å få enighet med arbeidsgiverorganisasjonene om at det er nødvendig å gjøre endringer, slik at aktørene i de nye økonomiene blir omfattet av tilsvarende ordninger som øvrige aktører. Det kan utvikles avtaler med tjenestetilbyderne.

Det bør også vurderes om det er mulig å utvikle standard-/bransjeavtaler for flere grupper enn i dag.

7.3 Organisasjonstilbud

Det er nedsatt et utvalg i LO som, sammen med aktuelle forbund, utreder organisasjonsforhold for selvstendige næringsdrivende. Utvalgets anbefalinger kan danne utgangspunkt for hvordan LO og forbundene kan tilby medlemskap og medlemstilbud for deltakere i samhandlingsøkonomien. Mange forbund både i og utenfor LO har allerede tilbud til selvstendig næringsdrivende, enkeltmannsforetak, frilansere mv: Vi nevner Forbundet for Ledelse og Teknikk, Industri Energi, Norsk Manuellterapeutforening og Musikernes fellesorganisasjon.

Spesielt har de frittstående profesjonsforbundene og enkelte forbund i Akademikerne lange tradisjoner for medlemstilbud for selvstendig næringsdrivende. Mange har bransjeavtaler for standard ytelser og rammebetingelser.

De fleste forbundene som organiserer selvstendig næringsdrivende tilbyr ulike former for standardavtaler, regnskapsbistand, kompetanseutvikling, veiledning for oppstart og drift, inndrivingsbistand og rabatter for forsikrings- og pensjonsordninger. Muligheter for å gi organisasjonstilbud for deltakerne i samhandlingsøkonomien bør være en del av dette arbeidet.

7.4 Lovendring

Det bør vurderes å jobbe for en lovendring for å sikre at arbeidstaker- og arbeidsgiverbegrepet tilpasses de mulige utviklingsretninger i arbeidslivet. I en mulig lovtekst kan forsøket på å lage et rettslig utgangspunkt formuleres som et nytt tillegg til någjeldende § 1-8 (1), ny tilføyelse kursivert:

§ 1-8 (1): Med arbeidstaker menes i denne lov enhver som utfører arbeid i annens tjeneste. I vurderingen av om det foreligger arbeidstakerforhold skal det særlig legges vekt på om det foreligger vernebehov som følge av personlig arbeidsplikt, styringsrett og om det er misforhold i avtalestyrke mellom partene. Omfanget av arbeidsplikt og om arbeidstaker selv

kan bestemme når arbeidet skal utføres er ikke avgjørende for om det foreligger et arbeidstakerforhold.

Med et slikt rettslig utgangspunkt kan det muligens bli noe enklere å nærme seg vurderingen av de mange nye ulike avtaleforholdene. Uber kan brukes som en test på om definisjonen holder, men «delingsøkonomiutvalget» må foreta tilsvarende vurderinger opp mot en rekke andre virksomheter.

7.5 Utrede arbeidsmiljøkonsekvenser

Mulighetene for regulering og forebygging av arbeidsrelaterte helseplager og skader avhenger av hvordan man klarer å definere arbeidsgiveransvaret for arbeidsmiljøet, og tjenestetilbydernes rettslige stilling som arbeidstakere.

Det er lite sikker kunnskap om HMS-utfordringene i den nettbaserte/organiserte økonomien. Det er nødvendig å utrede både spesielle risikofaktorer for aktørenes arbeidsmiljø, og hvordan ansvar for forebygging, opplæring, tilrettelegging, medvirkning og øvrige verneregler kan gjøres gjeldende for denne økonomien.

7.6 Utrede personvernregler for kontroll og overvåking

Teknologiene som benyttes i appene registrerer ofte detaljerte opplysninger om hver enkelt aktør. Ledelsen i selskapene har sannsynligvis tilgang til og kontroll over disse. De som knytter seg til disse løsningene, kan miste innflytelse over hvilke opplysninger som registreres, hvem som har tilgang til opplysningene, og hva opplysningene brukes til.

I en virksomhet som opererer over landegrensene og som ikke erkjenner å ha arbeidsgiveransvar, vil det være utfordrende å sikre at ansattes personvern blir ivaretatt.

Det bør utredes hvordan personvernet kan ivaretas på en sikker måte for aktørene i den nye økonomien. Norsk lov- og avtaleverk må gjelde for aktører som opererer i Norge.

Vedlegg

Vedlegg 1 Ofte brukte begreper

- **Sirkulærøkonomi** (Circular Economy): Effektiv bruk av ressurser – utnytte kapasiteten og verdien i eksisterende produkter
- **Samhandlingskonsum** (Collaborative Consumption): Internett gjensker tradisjonell markedsadferd – leie, låne, bytte, dele, gave
- **Samhandlingsøkonomi** (Collaborative Economy): Koble «needs» med «haves» basert på uutnyttede ting/kapasitet – unngå mellomledd
- **Gig Economy**: Faste jobber byttes ut med småjobber utført av uavhengige arbeidstakere/leverandører
- **Tilgangøkonomi** (Access Economy): Systemer der man kjøper tilgang heller enn å eie
- **Direktekoblet økonomi** (On-Demand Economy): Kjøpere og selgere av en tjeneste kobles umiddelbart etter behov
- **Peer Economy**: Koble sammen kjøpere og selgere, der byttet skjer direkte mellom personene
- **Deleøkonomi** (Sharing Economy): Systemer for deling av underutnyttede eiendeler/tjenester, gratis eller mot betaling – direkte mellom individer eller organisasjoner/kollektiver
- **Koblingsøkonomi**
- **Formidlingsøkonomi**
- Mesh economy, weconomy, reputation economy, trust economy, hybrid economy...
(Dag Slette-meås, SIFO 2016)

Vedlegg 2 Eksempel på forskjellige apper

Aftenposten presenterte 9. februar en kort oversikt over noen norske plattformtjenester:

- **Nabobil.no** legger til rette for å leie ut bilen, som ellers kanskje står stille i garasjen det meste av uken. Eller du kan leie en bil til et nødvendig ærend en ettermiddag – eller for en helgetur.
- **GoMore** tilbyr også formidling av privat billeie. I tillegg byr deres tjeneste på såkalt samkjøring. Skal du ut på tur, har et ledig sete i bilen og trenger noen å dele bensinregningen med, kan du legge inn ruten og tidspunktet du planlegger å kjøre. Eller kanskje du skal til fjells og trenger å haike med noen? GoMore kobler dere sammen.
- **Haxi** er konkurrent til taxi-appen Uber. De kobler sjåfører og transporttrengende med betalingsvilje sammen. Enkel app der man legger ut kjørebehov og -tilbud.
- **Leieting.no** har drevet i noen måneder og har allerede over tusen annonser for ting og tang til leie, som drill, stige, fotoutstyr, popcornmaskin, brudekjoler, tilhengere og mye mer. Har du en god elektrisk sag eller et surfebrett som nesten aldri er i bruk, kan du enkelt tjene noen kroner på å leie dem ut.
- Norske **Lotel** og **Inkeys** tilrettelegger begge for utleiere via Airbnb. **Lotel** lover å ordne alt det praktiske for deg som utleier. **Inkeys** ordner med enkelttjenester som nøkkeloverlevering, vask og stell av leiligheten, osv.
- **Vpark** lar både private og bedrifter leie ut ledig parkeringskapasitet. De har også utviklet en app, hvor parkeringstrengende enkelt kan finne en ledig parkeringsplass, for kortere eller litt lengre perioder.
- **Weeclean** er mer eller mindre et bemanningsbyrå i vaskebransjen. Her kan renholdere registrere seg og tilby sine tjenester, samtidig som vasketrengende raskt kan finne en «vasker» med ledig kapasitet i nærområdet.
- **Champ** (app.champ.io) kobler privatpersoner med treningsambisjoner med andre treningslystne. Her kan du finne deg en treningspartner, lære en ny idrett eller finne en personlig trener til deg i ditt eget nærområde.
- **Finn.no** har vokst seg store på å formidle salg av bil, båt, bolig og ledige jobber. Fra høsten 2015 har de også formidlet småjobber etter delingsmodellen.

- **Zappy** skal gjøre det enkelt å finne hjelp til alle typer arbeidsoppgaver, hvor som helst og når som helst. En litt mer SoMe-aktig versjon av Finn småjobber.
- **Livvin.no** vil gjøre eiendomsmeglerne overflødige. Her er det boligannonse som jakter kjøperne, ikke omvendt. Folk som vurderer å selge bolig kan «tease» sitt objekt. Mens de som ønsker seg til et bestemt område eller strøk, kan sondere hva som kan komme for salg før de slår til.

Vedlegg 3 Noen pågående saker og avgjørelser knyttet til Ubers virksomhet

Uber er gjenstand for en rekke saker og politiske prosesser i en lang rekke land; 170 rettsaker i USA alene. Wikipedia har en omfattende [oversikt](#) over disse prosessene. Rettsakene som dreier seg om Ubers virksomhet omfatter mange sider av virksomheten, fra saker som tar utgangspunkt i sjåførene som tjenesteleverandører til Uber som selskap og arbeidsgiver. Den britiske avisen The Guardian har fulgt Uber-sakene i lengre tid og har en god [oversikt](#) over de viktigste avgjørelsene / pågående sakene så langt. Det er spesielt saken O'Connor mot Uber, som pågår i California, som er av størst interesse for fagbevegelsen, fordi et av hovedelementene er om sjåførene er selvstendig næringsdrivende eller ansatt av Uber.

Uber mot Transport for London (TfL)

Oktober 2015

Transportmyndighetene i London (TfL) søkte juridisk klarhet i om Ubers tjenester var å sammenligne med taximeter. I London er det kun de sorte taxiene som har eksklusiv rett til å bruke taximeter etter at de har undergått omfattende opplæring om Londons gater og infrastruktur.

Lord Justice Ouseley sier i sin domsavsigelse at: *“A taximeter, for the purposes of section 11 of the Private Hire Vehicles Act 1998 does not include a device that receives GPS signals in the course of a journey, and forwards GPS data to a server located outside of the vehicle, which server calculates a fare that is partially or wholly determined by reference to distance travelled and time taken and sends the fare information back to the device.”*

Han utdyper videre at *“while the smartphone using the driver’s app may be essential to enable the calculation of fares, that did not make it a device “for” calculating fares, which*

would breach the taximeter prohibition". Saken er anket til høyesterett av The Licensed Taxi Drivers Association.

Andre linker i saken:

<http://www.theguardian.com/technology/2015/oct/16/qa-uber-court-case-in-london>

O'Connor mot Uber

Flere avgjørelser i 2015 – dato for rettsak satt til 20. juni 2016

Saken omhandler hvorvidt sjåførene er selvstendige næringsdrivende og om godtgjøring knyttet til utgifter til drivstoff og vedlikehold av bilene, samt om Ubers praksis om at tips er inkludert i prisen og at dette ikke tilfaller sjåføren.

Andre linker i saken:

<http://uberlawsuit.com/>

<http://www.theverge.com/2015/11/6/9681358/uber-class-action-lawsuit-driver-trial-date>

<http://www.wired.com/2015/12/uber-class-action-suit-expands/>

Tyskland

Mars 2015

Avgjørelse i en domstol i Frankfurt som bekrefter at Uber-sjåfører må ha offisiell tillatelse fra myndighetene før de kan tilby sine tjenester. Domstolen la til grunn at hver overtredelse ville bøtelegges med 250 000 Euro. Uber trakk sin virksomhet ut av Frankfurt, Hamburg og Düsseldorf som et resultat av dommen.

Andre linker i saken:

<http://techcrunch.com/2015/11/02/uber-retrenches-in-germany/>

Frankrike

September 2015

Domstol avgjør at Uber må følge loven som forbyr private sjåførere å kjøre uten formell opplæring. Uber stoppet sin tjeneste UberPOP kort tid etter. I en annen sak ble Uber dømt til å betale 11 millioner kroner til det franske taxiforbundet. I en tredje sak risikerer toppsjefene i Uber i Frankrike og Europa bøter og fengsel for å legge til rette for pirattaxivirksomhet i Frankrike.

Andre linker i saken:

<https://www.theguardian.com/technology/2016/jan/27/uber-ordered-pay-france-national-union-taxis-paris-court>

<https://www.theguardian.com/technology/2016/feb/11/top-uber-executives-on-trial-in-france-over-illegal-taxi-charges>

USA

I San Fransisco er Uber [saksøkt](#) etter at kunder har blitt utsatt for seksuelle overgrep av Uber-sjåførere. Uber saksøkes fordi de spesielt markedsfører sine tjenester mot kvinner som har vært på byen og dukket alkohol. Dette kombinert med at Uber ansetter tidligere kriminelle og har liten eller ingen godkjenningssprosedyrer for sjåførere. Saken pågår ennå.

Samme problemstilling gjelder det nylig inngåtte [forliket](#) på opp mot 25 millioner dollar, en sak som også gikk i San Fransisco. Blant annet får ikke Uber lenger lov til å markedsføre seg som den tryggeste transporttjenesten på veien.

[En sak fra Alaska](#) om hvorvidt Uber-sjåførene var feilklassifisert som selvstendige næringsdrivende ble avgjort med forlik (78 000 dollar). Myndighetene mente Uber omgikk regelverket for arbeidsledighet, skatt og lønn. Uber trakk seg ut etter forliket når de ikke lenger kunne operere slik de ønsket.

Landsorganisasjonen i Norge

Telefon: 23 06 10 00 • www.lo.no

LO MEDIA 2016